

Зарецька О.О.

кандидат філологічних наук
 провідний науковий співробітник лабораторії когнітивної психології
 Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України
<https://orcid.org/0000-0002-1168-0051>

Особистісний розвиток в контексті кіберпростору: проблеми і можливості

***Анотація.** Обговорюються проблеми і перспективи особистісного розвитку людини у кіберпросторі культури. Аналізуються можливості прискорення розвитку через практично необмежений доступ до пам'яті людства, так само як і негативні явища, пов'язані з застосуванням ШІ.*

***Ключові слова:** кіберпростір культури, особистісний розвиток, пам'ять людства, ШІ, дискурс.*

Zaretska O. O.

Ph.D. in philology
 leading researcher

G.S. Kostiyk Institute of Psychology of the NAES of Ukraine
 Laboratory of cognitive psychology
 olgazaretska@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-1168-0051>

Personal Development in the Context of Cyberspace: Challenges and Opportunities

***Abstract.** The problems and prospects of personal development in the cyberspace of culture are being discussed. The possibilities of accelerating development through practically unlimited access to humanity's memory are analyzed, as well as the negative phenomena associated with the use of AI.*

***Keywords:** cyberspace of culture, personal development, humanity's memory, AI, discourse.*

Особистісний розвиток в контексті кіберпростору набуває принципово нечуваних можливостей, адже всі надбання культури і цивілізації у вже впорядкованому цифровому вигляді стають доступними пересічній людині. Осягнення багатств пам'яті людства, особливо за допомогою ШІ, може зіграти роль у суттєвому прискоренні «дорослішання» людини щодо вирішення власної долі: людина отримує співбесідника, який знає відповіді на всі питання. І навіть якщо вони не зовсім вірні чи не задовольняють повністю потребу в інформації, з цим відповідачем можна спілкуватися, уточнюючи свій запит, і таки докопатися до потрібного ракурсу розгляду проблеми – витягнути ті дискурси, які вміщують доленосні для реципієнта смисли.

Кіберпростір культури можна розглядати як джерело різноманітних дискурсів, що впливають на індивідуальний дискурс людини: саме звідси

особистість отримує живильний матеріал для побудови свого власного дискурсу [2; 4; 5]. Саме у кіберпросторі культури твориться й розширюється дискурс спільнот, що охоплюються ним, так само як і окремих індивідів; колективно пишеться історія, виробляється і закріплюється лейтмотив пануючих нарративів (в розумінні Н.В. Чепелевої), на очах створюються міфи.

Проте на просторах віртуального культурного загалу рясно нарастають і не можливі раніше негативні явища і феномени: різноманітні інформаційно-психологічні операції (так звані ІПСО), фейки, тролінг, маніпуляційно чи провокативно спрямовані нарративи, антимифи, що в коментарях, дописах у соціальних мережах тощо обростають правдоподібними деталями, починають жити реальним життям... Всі ці свідомі текстові (усні чи письмові) маніпуляції відомі здавна, проте в минулому, за відсутності технічних можливостей, це був не такий швидкий і масштабний процес, і тому наслідки теж мали обмежений часом і простором характер.

На відміну від цього нині шлях від ідеї через вербалізовані смисли до тексту, його матеріального втілення, розповсюдження і підхоплення читачами скорочується до лічених годин (а то й менше). Запуск у кіберпростір з масштабним розповсюдженням і, відповідно, вплив на суспільний (так само як і на індивідуальний) дискурс відбуваються і відчуються майже одразу. На очах історія пишеться і спотворюється (антиміф про "Бандеру", що вже став номінальним персонажем: "Ви всі там Бандери"); осмислюється і усвідомлюється недооцінений героїзм одних (нещодавній колосальний і несподіваний суспільний резонанс виставки на відзначення 95-річчя А. Горської – так вирощуються герої), і скидаються з п'єдесталу інші (історія злету і «розвінчання» О. Арестовича) тощо. При цьому постійно спостерігаємо спрощення, викривлення, дописування чи спотворення реального образу. Реальні письмові, усні чи візуальні тексти нарізаються на шматочки - цитати - і ними, як мінами, насичується кіберпростір. Величезна кількість людей задіяна у цей процес, стає адресатом цих повідомлень, перетравлює цю «інформаційно-культурну їжу», і цими смислами насичується свідомість певної спільноти (це можуть бути мільйони людей). У цих вируючих інфопотоках багато з адресатів буквально "тонуть", не маючи сил покинути цей затягуючий спокусливий "потік", що створює ілюзію "причетності" замість реальної дієвої участі у суспільному житті.

Фейки стають настільки звичним компонентом інформаційного навколишнього простору, що обробка їх реципієнтом проходить в автоматичному режимі: правда і брехня розділяються майже неусвідомлено, просто на базі вже осмисленого досвіду, через що сприймання нової інформації практично завжди упереджене.

Оскільки ІІІ має тільки той досвід, який закладений його творцями, спостерігаємо ефект "ІІІ – ти неправий", причина якого просто в «поїданні» штучним інтелектом фейків замість доброякісної інформаційної їжі. ІІІ живе своїм життям, у спілкуванні з людиною має алгоритмічно закладений аналог «свободи волі»; людина по відношенню до нього - як вища сила, що його породила. Але якщо співіснування відбувається в одній соціосистемі – не факт,

що людина буде спроможна вчинити, як Тарас Бульба, якщо буде в цьому потреба.

Але негативні явища, які супроводжують розповсюдження інтернет-оточення людини, одночасно відіграють роль і ефективного особистісного тренінгу через сприяння розвитку багатьох інтелектуальних характеристик, метакогніцій, вольового і компетентнісного потенціалу особистості [1; 3; 4]. Можна стверджувати, що життєві компетентності людини, зануреної у кіберпростір культури, нарастають навіть за умови, коли предмет, що цікавить реципієнта, не дуже високого рівня у загальноновизнаній системі цінностей. Більше того, якщо людина, особливо у віці активного навчання, активно взаємодіє з кіберпростором культури, спеціальними освітніми технологіями можна скеровувати її інтерес, розширюючи і «піднімаючи» його над повсякденням у бік більш екзистенційних шабелів.

Тож, особистісний розвиток в контексті кіберпростору має всі підстави вважатися перспективним. ШІ може стати активним помічником, а можливо навіть і співавтором людини у вирішенні нею своєї долі. Роль освітніх технологій в підготовці молодшої (і не дуже) людини до такої взаємодії стає з кожним новим досягненням у кібернетизації суспільства все більш значною.

Список використаних джерел

1. Зазимко, О.В. (2022) Формування здатності до інтерпретації в постановці та вирішенні завдань самоздійснення в юнацькому віці. Проблеми цивілізаційної суб'єктності України: місія науки і освіти: Матеріали Всеукраїнської міжгалузевої науково-практичної онлайн конференції. Ін-т обдарованої дитини НАПН України. 323–332. URL: https://iod.gov.ua/content/events/37/vseukrayinska-mizhgaluzeva--naukovo-praktichna-onlayn-konferenciya-problemi-civilizacijnoyi-subyektivnosti-ukrayini--misiya-nauki-i-osviti_publications.pdf
2. Зарецька, О.О. (2023) Смысловий вимір розвитку життєвої компетентності дорослої особистості в реаліях кризового сьогодення. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Ін-ту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Психологічна герменевтика. 2 (14). 24–36. ISSN 2072-4772. <http://lib.iitta.gov.ua/736947/>.
3. Смульсон, М.Л. (2020) Задачний підхід до конструювання особистісного досвіду. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Ін-ту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Психологічна герменевтика. Том II, 12. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. 41–57.
4. Чепелева, Н.В. (2023). Наратив як засіб розв'язування смислових задач у ситуації невизначеності. Технології розвитку інтелекту. Т. 8. № 2 (34). URL: https://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view/633/209
5. Чепелева, Н.В. (2023) Текстова інформація як чинник впливу на свідомість реципієнта. Тези І науково-практичної Інтернет-конференції «Кіберпсихологія в інформаційному суспільстві: підтримка, навчання,

розвиток».

URL:

https://newlearning.org.ua/sites/default/files/tezy/2023_2/Chepelieva_2023.pdf